

**Hulumtimi, vlerësimi dhe
zhvillimi i dokumenteve mbi
biodiversitetin, ndikimin
klimatik në biodiversitet,
restaurimin dhe menaxhimin
afatgjatë të habitateve**

Ndikimi i Klimës në Biodiversitet

Autor: SRD institute
Botues: EC Ma Ndryshe
Rr. Fehmi Lladrovci Nr.67, Prizren,
Rr. Xhemajl Mustafa 9/1 LL-4 Nr.7
www.ecmandryshe.org
info@ecmandryshe.org
029 222 771

Raporti “Ndikimi i Klimës në Biodiversitet” u realizua në kuadër të projektit “Fuqizimi i Organizatave Mjedisore të Shoqërisë Civile në Kosovë (EECSOK)” që mbështetet nga Ambasada Suedeze në Prishtinë dhe zbatohet nga Community Development Fund - CDF.
Përmbajtja dhe qëndrimet e paraqitura këtu nuk përfaqësojnë qëndrimin zyrtar të donatorëve.

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Projekti “Hulumtimi, vlerësimi dhe zhvillimi i dokumenteve mbi biodiversitetin, ndikimin e ndryshimeve klimatike në biodiversitet, restaurimin e habitateve dhe menaxhimin afatgjatë të habitateve” ofron një qasje ndërdisiplinore duke integruar planifikimin hapësinor, kornizat ligjore dhe ekspertizën ekologjike së bashku me analizat cilësore dhe shkencore. Duke kombinuar njohuritë nga fusha të ndryshme, qëllimi është të krijohet një kuptim gjithëpërfshirës i sfidave të biodiversitetit. Projekti thekson rëndësinë e bashkëpunimit midis shkencës mjedisore, politikave dhe dizajnit hapësinor, duke krijuar një themel për strategjitë e menaxhimit adaptiv të informuara si nga të dhënat ekologjike ashtu edhe nga dinamikat hapësinore. Kjo siguron që veprimet e ardhshme të bazohen në një perspektivë të informuar mirë dhe gjithëpërfshirëse.

Projekti synon të identifikojë dhe hartëzojë zonat kryesore të biodiversitetit në rrezik, duke u përqendruar në Prizren, Suharekë dhe Malet e Sharrit. Përmes vlerësimeve në terren, të dhënave GIS, hartave hapësinore, analizave të ekologjisë hapësinore dhe rishikimeve ekzistuese të planeve të menaxhimit, do të identifikohen habitatet kritike. Këto do të krahasohen me modelet historike dhe aktuale të klimës për të parashikuar ndryshimet e ardhshme ekologjike dhe për të vlerësuar ndikimin e ndryshueshmërisë së klimës në biodiversitet. Përveç kësaj, projekti do të vlerësojë nevojën për restaurimin e habitateve, duke dokumentuar përfitimet ekologjike dhe sociale të përpjekjeve të restaurimit.

Ky raport heton ndërveprimin midis ndryshimeve klimatike dhe biodiversitetit në Malet e Sharrit, Prizren dhe zonat përreth, duke i vendosur sistemet ekologjike lokale brenda presioneve më të gjera klimatike. Ai zhvillon një kornizë metodologjike të përqendruar në ekosistemet ujore, duke përdorur insektet ujore si bioindikatorë të ndjeshëm të cënueshmërisë së ekosistemit.

PRAPAVIJA

Ekosistemet e Kosovës tashmë po përjetojnë ndryshime të matshme klimatike: rritje të temperaturave, rënie të reshjeve të borës, ndryshim të regjimeve të reshjeve dhe ekstreme më të shpeshta. Këto ndryshime kërcënojnë biodiversitetin - veçanërisht në zonat malore dhe hidrologjikisht të ndjeshme - ndërsa gjithashtu prishin bujqësinë, disponueshmërinë e ujit dhe qëndrueshmërinë e pyjeve. Në Malet e Sharrit, në Prizren dhe zonat përreth, vëzhgimet afatgjata tregojnë tendenca ngrohjeje, më shumë shi dimëror (më pak borë) dhe intensifikim të ngjarjeve ekstreme, të cilat të gjitha shndërrohen në rrjedha të ndryshuara, stres termik në lumenj dhe fragmentim të habitatit.

Brenda kësaj tabloje rajonale, sistemet e ujërave të ëmbla janë thelbësore. Drini i Bardhë, Lumbardhi i Prizrenit dhe Toplluha mbështesin bashkësi të pasura ujore dhe bregore, por janë gjithnjë e më të ekspozuara ndaj ndotjes, hidrologjisë së ndryshuar, stresit të nxehtësisë dhe erozionit - presione që pritet të intensifikohen me ndryshimet klimatike. Këta lumenj gjithashtu strehojnë taksa të ndjeshme, përgjigjet e të cilave ofrojnë paralajmërime të hershme për stresin sistematik, duke i bërë ato pika hyrëse strategjike për planifikimin e biodiversitetit të ndërgjegjshëm për klimën.

Për të shkuar përtej listave statike të specieve dhe regjistrave reaktivë të rrezikut, projekti merr një qasje të përqendruar në habitat që e trajton biodiversitetin si marrëdhënie të ngulitur në hapësirë. Ne përdorim insekte ujore - veçanërisht mizat e majit, mizat e ferrit dhe mizat e gurit - si bioindikatore që përfshijnë fazat ujore dhe tokësore. Specifika e tyre ekologjike (ujëra të pastra dhe të oksigjenuara; skajet e paprekura bregore; zonat e errëta të pyjeve) i bënë ato roje të ndjeshme ndaj ndryshimit të temperaturës, rrjedhës dhe cilësisë së ujit. Gjurmimi i bollëkut, diversitetit dhe shpërndarjes së tyre ofron një mënyrë të shkallëzueshme për të zbuluar sinjale të hershme, për të vizualizuar cenueshmërinë dhe për të prioritetizuar ruajtjen në vendet ku presionet po konvergojnë.

Konkretisht, korniza e hartëzimit përqendrohet në tre lloje të lidhura habitatesh që mbështesin këto cikle jetësore: (1) shtretërit e lumenjve dhe degët dytësore, (2) zonat buzë bregut dhe (3) zonat tampon të pyllëzuara. Duke identifikuar se ku mbivendosen këto habitate - dhe si kryqëzohen ato me përdorimin e tokës dhe ndryshimet e parashikuara klimatike - analiza zbulon zona të ndjeshme, udhëzon restaurimin dhe mbështet menaxhimin adaptiv të ujit dhe habitateve në të gjithë peizazhin Sharr-Prizren.

HYRJE

Ndërveprimi midis klimës dhe biodiversitetit është njëkohësisht i ndërlikuar dhe gjithnjë e më urgjent. Ndryshimi i klimës qëndron si një nga nxitësit kryesorë të humbjes së biodiversitetit, duke riformësuar habitatet, duke ndryshuar shpërndarjen e specieve, duke prishur ekuilibrat ekologjikë dhe duke kërcënuar mbijetesën e organizmave të cenueshëm. Ndërsa ekosistemet i përgjigjen rritjes së temperaturave, ndryshimit të regjimeve të reshjeve dhe intensifikimit të ngjarjeve ekstreme, speciet detyrohen të përshtaten, të migrojnë ose të përballen me zhdukjen. Këto transformime shtrihen përtej specieve individuale, duke minuar funksionet ekologjike dhe shërbimet e ekosistemit nga të cilat varen si komunitetet njerëzore ashtu edhe ato jo-njerëzore. Ky raport shqyrton ndikimet e ndryshimeve klimatike në biodiversitetin në Malet e Sharrit, në Prizren dhe zonat përreth - një rajon me vlerë të lartë ekologjike dhe rëndësi kulturore. Duke u bazuar në vlerësimet shkencore ndërkombëtare dhe lokale, kornizat legislative dhe hulumtimet në terren, ai thekson nevojën urgjente për të kuptuar cenueshmërinë jo vetëm në nivelin e specieve individuale, por edhe brenda sistemeve më të gjera ekologjike që i mbështesin ato. Duke e vendosur biodiversitetin brenda kontekstit të presioneve klimatike, raporti nënvizon domosdoshmërinë e qasjeve të integruara që bashkojnë provat shkencore, analizën hapësinore dhe perspektivat socio-ekologjike për të informuar ruajtjen dhe politikat. Një kontribut kyç i raportit është zhvillimi i një kuadri metodologjik për vlerësimin e ndjeshmërisë së ekosistemit. Duke shkuar përtej parashikimeve në shkallë të gjerë, ai propozon një qasje të fokusuar të përqendruar në ekosistemet e ujërave të ëmbla, me vëmendje të veçantë ndaj insekteve ujore. Këta organizma shërbejnë si bioindikatore shumë të ndjeshëm të shëndetit ekologjik, duke iu përgjigjur me shpejtësi ndryshimeve mjedisore, siç janë luhatjet e temperaturës, regjimet hidrologjike të ndryshuara dhe degradimi i cilësisë së ujit. Duke shqyrtuar diversitetin, bollëkun dhe modelet e shpërndarjes së tyre, bëhet e mundur të zbulohen shenjat paralajmëruese të hershme të stresit ekologjik dhe të vlerësohet qëndrueshmëria e habitateve të ujërave të ëmbla në skenarë të ndryshëm klimatikë. Në këtë këndvështrim, raporti jo vetëm që përparon një metodologji për vlerësimin e cenueshmërisë, por gjithashtu kontribuon në një kuptim më të gjerë se si treguesit në nivel speciesh mund të zbulojnë rreziqet sistemike. Duke vepruar kështu, ai synon të udhëheqë strategjitë afatgjata për ruajtjen e biodiversitetit dhe menaxhimin adaptiv, duke ofruar njohuri që janë kritike për qëndrueshmërinë e ekosistemeve përballë ndryshimeve klimatike që po përshpejtohen.

HARTËZIMI I MË SHUMË-SE-NJERËZORES

3

HARTËZIMI I MË SHUMË-SE-NJERËZORES SHIHET SI NJË INSTRUMENT NJOHËS DHE ESTETIK QË SHKON PËRTEJ PËRSHKRIMIT, DUKE SFIDUAR ANTROPOCENTRIZMIN DHE DUKE KRIJUAR NJË REND TË RI KUPTIMI. LIDHET NGUSHTË ME PËRVOJËN DHE PËRFAQËSIMIN, DUKE NXJERRË NË PAH “SUBJEKTET E REJA FOLËSE” – QENIE DHE SISTEME EKOLOGJIKE QË KËRKOJNË GJUHË TË REJA PËR T’U PËRFAQËSUAR. NË KËTË MËNYRË, HARTËZIMI BËHET AKT QË GJENERON FORMA TË REJA BASHKËJETESE DHE E VENDOS NATYRËN NË NJË MARRËDHËNIE TË BARABARTË ME NJERËZOREN NË NDËRTIMIN E DIJES.

ZONAT E BIODIVERSITETIT NË TRANZICION: MALET E SHARRIT DHE PELLGU I DRINIT TË BARDHË

4

ZONAT E BIODIVERSITETIT NË TRANZICION NË KOSOVË PËRFSHIJNË MALET E SHARRIT DHE PELLGUN E DRINIT TË BARDHË, QË MBËSHTESIN EKOSISTEME TË PASURA DHE KRITIKE. SHARRI STREHON MBI 1,800 LLOJE BIMËSH DHE SPECIE TË RRALLA SI RRËQEBULLI I BALLKANIT, NDËRSA DRINI I BARDHË ME DEGËT E TIJ SIGURON HABITATE UJORE DHE SHËRBIME THELBËSORE TË EKOSISTEMIT. MEGJITHATË, SHPYLLËZIMI, TURIZMI I PAKONTROLLUAR, NDOTJA, DEVIJIMET HIDROLOGJIKE DHE NDRYSHIMET KLIMATIKE PO KËRCËNOJNË SERIOZISHT QËNDRUESHMËRINË E TYRE, DUKE KËRKUAR MBROJTJE DHE MENAXHIM TË KOORDINUAR.

HARTËZIMI I CENUESHMËRISË: NGA SPECIET E RREZIKUARA TE PEIZAZHET NË TRANZICION

5

BIODIVERSITETI NË KOSOVË PËRBALLET ME PRESIONE NGA KLIMA, NDOTJA DHE FRAGMENTIMI I HABITATEVE, NDËRSA LIBRI I KUQ OFRON VETËM NJË PAMJE TË KUFIZUAR TË SPECIEVE TË KËRCËNUARA. PROJEKTI I RI PROPOZON NJË QASJE TË BAZUAR NË PEIZAZH, DUKE PËRDORUR INSEKTET UJORE SI BIOINDIKATORË TË NDJESHËM QË TREGOJNË NDRYSHIMET EKOLOGJIKE PËRPARA SE ATO TË SHFAQEN GJERËSISHT. HARTËZIMI I CIKLIT TË TYRE JETËSOR NË HABITATE SI SHTRETËRIT E LUMENJVE, ZONAT BREGORE DHE TAMPONËT PYJORË LEJON IDENTIFIKIMIN E ZONAVE MË TË CENUESHME DHE MBËSHTET MENAXHIMIN PROAKTIV PËR RUAJTJEN E BIODIVERSITETIT.

Për EC:

EC Ma Ndryshe është organizatë me bazë në komunitet, e themeluar në vitin 2006, që angazhohet për zhvillim të qëndrueshëm me qasje gjithëpërfshirëse.

Aktivizmi i EC-it synon një Kosovë ku qeverisja demokratike është pjesëmarrëse, transparente dhe llogaridhënëse, duke siguruar që institucionet, komunitetet dhe palët e interesit të punojnë së bashku drejt një zhvillimi të qëndrueshëm.

Ky vizion promovon vendimmarrjen gjithëpërfshirëse, politika më të fuqishme dhe përfshirje më të madhe të publikut, duke siguruar që qëndrueshmëria të jetë pjesë përbërëse e qeverisjes si në nivel lokal, ashtu edhe në atë kombëtar.

Përmes koordinimit më të mirë institucional, hartimit të politikave të bazuara në dëshmi dhe angazhimit qytetar, angazhimi i EC-së synon të kapërcejë hendekun mes komuniteteve dhe institucioneve, duke siguruar që qeverisja e mirë të sjellë ndryshime të prekshme dhe afatgjata.

Deklarata e vizionit

“Fuqizimi i një Kosove elastike dhe gjithëpërfshirëse, ku komunitetet në mënyrë aktive formojnë institucione të qëndrueshme, të digjitalizuara dhe të ndërgjegjshme”.

Deklarata e misionit

“EC Ma Ndryshe përkrah qeverisjen demokratike dhe zhvillimin e qëndrueshëm në Kosovë duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm socioekonomik, kulturor dhe të gjelbër përmes edukimit digjital, kujdestarisë mjedisore, mobilizimit të komuniteteve, avokimit për vendimmarrje publike me pjesëmarrje dhe kultivimit të partneriteteve strategjike”.

